

תקווה מירושלים

13 עקרונות לעתיד של שלום ישראלי-פלסטיני
בירושלים כבירת שני העמים

עיר עמים
ir amim
عير عميم

התקפת הטרור הקטלנית של החמאס ב-7 באוקטובר והמלחמה ההרסנית שפרצה בעקבותיה ברצועת עזה, זעזעו עמוקות את הישראלים והפלסטינים כאחד וניפצו את המיתוס לפיו "ניהול הסכסוך" או "צמצומו בדרכים חד צדדיות" יכולים להוות חלופה בת-קיימא להסכם מדיני. אף כי נדמה שאפשרות זו רחוקה כיום יותר מתמיד, השנה האחרונה הוכיחה כי הדרך היחידה להשגת שלום וביטחון לשני העמים היא באמצעות הסדר מדיני מוסכם, והסדר זה לא יתכן ללא ירושלים כבירת שני העמים.

מאמצי שלום קודמים דחו את הדיונים בעתידה המדיני של ירושלים לשלבים האחרונים של סבבי המשא ומתן, מחשש שהמורכבויות והמכשולים הקשורים בה יפריעו להתקדמות התהליך. ואולם, גישה זו רק עיכבה את תהליכי המשא ומתן והובילה להידרדרות נוספת בתנאים בשטח. עיר עמים סבורה כי ירושלים יכולה לשמש מפתח לפתרון הסכסוך ומבקשת להשיב אותה למרכז השיח המדיני.

במסמך זה עיר עמים מציגה מתווה לפתרון פוליטי בירושלים הכולל גם צעדים שניתן לאמץ כבר עתה כדי להתקדם לקראת מטרה זו. המתווה יכול להביא תקווה לשני העמים החיים בעיר, ובהינתן התנאים הפוליטיים המתאימים גם לשמש מנוף לפתרון הסכסוך בכללותו. ביסוד המתווה ניצבים ערכי השוויון וההגדרה העצמית הן לישראלים והן לפלסטינים, והוא נובע מתוך הכרה בזיקות ההדדיות: ההיסטוריות, הדתיות והפוליטיות, של שני העמים לעיר.

הנייר נכתב מתוך תחושת דחיפות ודאגה לעיר ירושלים ולעמים החיים בה ובמרחב כולו. עיר עמים היא עמותה בלתי-מפלגתית העוסקת מזה שנים במורכבות החיים בירושלים בהקשר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני ובעתידה הפוליטי של העיר. עיר עמים מעמידה בראש מעייניה את ירושלים כעיר הוגנת בה חולקים שני העמים, הישראלי והפלסטיני, עיר הדואגת לרווחתם ולטובתם של כל תושביה על קודשיהם ונכסיהם ההיסטוריים והתרבותיים.

מבנה הנייר: בחלקו הראשון, אנו מציגים את ההקשר והנסיבות לכתיבתו; בחלקו השני, אנו מציגים 13 עקרונות מנחים להסכם בירושלים; לבסוף, בחלקו השלישי, אנו מפרטים את הצעדים המיידיים שיש לנקוט כדי לשפר את חיי התושבים בשני חלקי העיר ולהכשיר את התנאים למשא ומתן מדיני.

"ירושלים יכולה לשמש מודל פורץ דרך במתן תשובות קונקרטיות כיצד ניתן לתת ביטוי ראוי למאויים הלאומיים של שני העמים, מתוך תפיסה שוויונית המבוססת על מחויבות לזכויות פרטיות וקולקטיביות, תלות הדדית ושיתופי פעולה"

אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה ערערו את תפיסות הקיום הישראלית והפלסטינית. החרדה מאפילה על כל היבטי החיים ומובילה להעצמת הפחד והדמוניזציה. יחד עם הקריסה הגדולה של ה-7 באוקטובר קרסו גם התפיסות החד צדדיות בנוגע לסכסוך: מ"ניהול" ו"צמצום" הסכסוך ועד ל"הכרעתו" בדרכים של דיכוי, היפרדות בתנאים המוכתבים על ידי צד אחד, השתלטות ועליונות. לעומת זאת, חוזקם של הסכמים מדיניים עם מדינות שנחשבו בעבר לאויבות קשות הוכח אפילו בזמנים מאתגרים אלה. עד כמה שהדברים נראים רחוקים ובלתי אפשריים ברגע זה, גם בסכסוך הישראלי-פלסטיני, הכואב והמדמם, יכולה לחול תפנית שתוביל להסכם מדיני בתמיכה בינלאומית על בסיס הזכות להגדרה עצמית, שוויון וצדק לשני העמים.

קרוב לוודאי שאין דבר קשה יותר בזמן הזה מלדמיין עתיד מיטיב של הסכמה והדדיות. לאחר עשורים של דה-לגיטימציה מתמשכת להסכם מדיני, על שיח מחודש של פתרון להנכיח את הרלוונטיות שלו לחיי תושבי האזור, להיות מחובר לחרדות המלוות אותם ולהבטיח שיפור ממשי במציאות חייהם. בו בזמן עליו להכיר בעוולות הכיבוש מצד אחד, ובתלות ההדדית בין שני העמים החולקים כברת ארץ משותפת מצד שני, ולהכיל בנוסף למרכיבים של נפרדות והגדרה עצמית גם היבטים של שיתוף, שוויון, שגשוג הדדי ותמיכה אזרחית רחבה. כמו כן, על שיח עדכני של פתרון להכיל מחויבות בלתי מתפשרת לזכויות אדם, כולל נשים וילדים, להגן על סביבות הקיום שלהם ולהקנות לאוכלוסיות בשני הצדדים תחושה קונקרטי של צדק, שותפות ותקווה.

תפיסה זו אינה אוטופית. היא תהיה רצופה קשיים ומהמורות, ולא יחסרו מי שינצלו כל הזדמנות להכשיל אותה. אבל היא גם אינה מרחפת בחלל. איים שלה מצויים בערים המעורבות בתוך ישראל שלא בערו במשך כל התקופה האחרונה למרות ניסיונות בלתי פוסקים להצית אותן, ובליבת הסכסוך - ירושלים. לכן, עיר עמים מאמינה כי ירושלים יכולה וצריכה להוות נקודת פתיחה שממנה ניתן לדמיין מציאות אחרת ולפעול לקידומה על בסיס העקרונות המוצעים בנייר זה. עקרונות אלה, יכולים לתרום לשיפור המציאות הקיימת בירושלים ובהנתן התנאים הפוליטיים המתאימים להוות מצע לפיתרון מדיני לעיר ואף לסכסוך כולו.

ירושלים היא לב הסכסוך הישראלי פלסטיני, נייר הלקמוס שלו, וגם המקום היחיד בו חיות שתי אוכלוסיות גדולות, ישראלית ופלסטינית, במרחב אורבני משותף. שני העמים רואים בה את בירתם ואת מוקד זיקותיהם הלאומיות, הדתיות וההיסטוריות. מציאות זו היא מקור למתח אך גם להכרה ולתלות הדדית.

בכל סבבי המשא ומתן הקודמים הדיון בירושלים נדחה לזמן בלתי ידוע בטענה שהיא סוגיה טעונה מדי שמעכבת התקדמות במשא ומתן.¹ אולם, התעלמות משאלת ירושלים או מן הפרמטרים המתחייבים ממנה, פעלה עד היום לנרמול מצב הכיבוש ולעידוד שיח חד-צדדי שרק הגביר את אי האמון בין הצדדים. התפיסה המוצגת בנייר זה, ונדרשת אף יותר בעקבות ה-7 באוקטובר, מציעה להפוך את הגישה. במקום מכשול לשלום יש לראות בירושלים את נקודת המוצא והמפתח להסדר בר קיימא שאותו ניתן להתחיל ליישם כבר עכשיו.

בנוסף, בשני חלקי העיר, הישראלי והפלסטיני, ישנה חברה אזרחית תוססת ומגוונת שיש לה ידע עצום על החיים בסביבת סכסוך ושרבים מחבריה מעורבים בפעילות למניעת אלימות ולהידברות. זהו כוח חברתי חשוב, שניתן וצריך לרתום לתמיכה ולחשיבה על פתרון. ירושלים יכולה לשמש מודל פורץ דרך במתן תשובות קונקרטיות כיצד ניתן לתת ביטוי ראוי למאוויים הלאומיים של שני העמים, מתוך תפיסה שוויונית המבוססת על מחויבות לזכויות פרטיות וקולקטיביות, תלות הדדית ושיתופי פעולה.

נכון להיום, החיים בירושלים מבוססים על אנומליה בלתי אפשרית: למעלה משליש מאוכלוסייתה הם תושבים פלסטינים החיים במזרח העיר תחת כיבוש (להלן: מזרח ירושלים/ירושלים המזרחית). הם סובלים מאי שיוויון אזרחי ופוליטי; אפליה עמוקה בשירותים, משאבים ותשתיות; הגבלות חמורות בתחום התכנון והבניה; איומי פקיעה על מעמד התושבות; וניסיונות בלתי פוסקים לדחוק אותם מהמרחב הפיזי והסמלי של העיר. מאז בניית גדר ההפרדה ירושלים נותקה למעשה מהגדה המערבית והתלות של תושביה הפלסטינים במערכות הישראליות, גם תחת אפליה עמוקה, גדלה. לפלסטינים תושבי הגדה המערבית, הכניסה לירושלים ולמקומות הקדושים בה נחסמה כמעט לחלוטין. למעלה משליש מתושבי מזרח ירושלים חיים בשכונות שנתרו מעבר לגדר ההפרדה, ואף שהם תושבי העיר הם נותקו ממרבית השירותים העירוניים וסובלים מהגבלות על חופש התנועה ומהזנחה קשה. מציאות פוגענית זו היא גורם מתמיד להדרדרות ולהסלמה.

לצד זאת, ירושלים היא גם העיר בה שתי האוכלוסיות חיות זו לצד זו וחולקות תלות הדדית ושיתוף בתחומי חיים רבים. למעלה משליש מתושבי מזרח ירושלים עובדים בשוק העבודה הישראלי בענפים ודרגים מגוונים, מתחבורה ובניין ועד למסחר, תיירות ורפואה. רבים מן המרחבים הציבוריים בעיר הם מרחבים מעורבים. מאז בניית גדר ההפרדה גדל בהתמדה חלקם של סטודנטים פלסטינים במוסדות להשכלה גבוהה ישראלים. בשני חלקי העיר, הביקוש ללימודי שפה - ישראלים ללימוד ערבית ופלסטינים ללימוד עברית - גדל בהתמדה. שיתופי פעולה בין פעילי חברה אזרחית בשני הצדדים גדלים אף הם. חופש התנועה והרציפות המרחבית הם צרכים משותפים למרבית הישראלים והפלסטינים בעיר, ושניהם חולקים זהות מקומית, בנוסף או כהשלמה לזהות הלאומית. התלות ההדדית מחזקת את שגרת החיים בעיר, וזאת הוכח לא אחת במצבים של קונפליקט וגם מאז ה-7 באוקטובר, כאשר חיי היומיום המעורבים חזרו במהירות יחסית למסלולם, ובהדרגה תרמו לשיקום, לפחות חלקי, של תחושת הביטחון. בניגוד לניסיונות ההסתה מצד גורמים רבים ובהם שרים בכירים, התושבים משני הצדדים מנעו הדרדרות בלתי נשלטת, שיתפו פעולה במתן מענים לצרכים נדרשים, והצליחו ברוב המקרים לשמור על קהילותיהם ועל שגרת החיים.

המתווה המוצע נשען על עקרונות היסוד של פתרון שתי המדינות: הגדרה עצמית, דמוקרטיה, שוויון, זכויות אדם, אך מציע יישום גמיש שלהם המותאם למציאות הקיימת ולניסיון העבר. מסגרת הקבע המדינית (שתי מדינות עצמאיות או בהסדר קונפדרטיבי וכדומה) תיקבע בהסכמת שני הצדדים מתוך שאיפה לביטוי אופטימלי של הצרכים הקולקטיביים ההדדיים, ומתוכם ייגזר גם מעמדה של ירושלים כבירת שני העמים.

המסמך מציב 13 עקרונות מנחים להסכם מדיני בירושלים הנוגעים לסוגיות הליבה שלה: גבולות, סמכות ושלטון, מעמד אזרחי ואתרים קדושים, לצד הצורך לשמור על רציפות החיים ולטפח תלות הדדית וזיקות גומלין. יתר על כן, המסמך מצביע על פעולות קונקרטיות שיש לנקוט כדי להכשיר את התנאים למשא ומתן ואשר ניתנות ליישום מיידי. התייחסות לסוגיות הליבה כבר בשלב זה מתחייבת לאור הניסיונות המתמשכים ליצור עובדות בשטח במטרה לסכל פתרון עתידי.

לבסוף, אנו מאמינים כי ההסדר המוצע ייצור מציאות שוויונית וטובה יותר לשני העמים. יחד עם זאת, כל הסדר כרוך בכאב, אי ודאות וחששות גדולים, וכל צד נוטה לחשוב שוויתוריו גדולים משל האחר. קשה עוד יותר להתפשר על מקומות בעלי משמעות סמלית ודתית גדולה. הגורמים הקיצוניים בשני הצדדים יעשו הכול כדי לחבל בהסכם ולהבעיר את השטח. בנוסף, חלק ניכר מאוכלוסיות העיר, הן בצד הישראלי והן בצד הפלסטיני, חיות מתחת לקו העוני ומתמודדות עם מצוקות כלכליות ואחרות. גורמים אלה מעלים שיקולים וצרכים נוספים להתכונות ולקיימותו של הסדר בירושלים והובאו בחשבון בגיבוש המתווה. אנו משוכנעים כי אין עוד לדחות את שאלת ירושלים ומאמינים כי המתווה המוצע להלן יכול לסייע לקידום פתרון מדיני ולשמש בסיס לדיון עליו.

13 עקרונות להסדר בירושלים במסגרת כתרון מדיני

"יש לשמור על מרקמי החיים
ועל חופש התנועה במסגרת
של עיר פתוחה שבה מתנהלים
חיים עצמאיים וריבוניים של כול
קולקטיב בפני עצמו ובזיקה
הדדית ביניהם"

1. תחת כל קונסטלציה פוליטית יחיו שני עמים (וקבוצות רבות

בתוכם) זה לצד זה בירושלים. לצד היותה סוגיית ליבה פוליטית, ירושלים מהווה מציאות יומיומית מעורבת, גם אם לא שוויונית. על פתרון בר-קיימא לירושלים להביא בחשבון שני ממדים אלו, ולייצר אופק לעתיד שוויוני, המכיר במכלול זיקותיהם של שני העמים לעיר, ומבטיח את יכולתם לנהל בה את חיי היומיום ואת חייהם הציבוריים, הדתיים והפוליטיים, זה לצד זה, באופן עצמאי וללא פחד.

2. הפתרון המוצע מבוסס על מארג גמיש של נפרדות (הגדרה עצמית) ושיתוף.

מאז 1967 נוצרו קשרים ענפים ותלות הדדית בין שני חלקי העיר, גם אם אלו התפתחו תחת מציאות של כיבוש ואפליה עמוקה. בנוסף, הבנייה הישראלית מעבר לקו הירוק צמצמה את המרחק בין שכונות/התנחלויות ישראליות לשכונות פלסטיניות וקווי התפר הפכו דקים ביותר. אף גדר לא תוכל ליצור הפרדה אפקטיבית, אך היא תוכל לגרום נזק למרחב הפיזי והקהילתי ולהגדיל את התסכול והאיבה. לכן, יש לשמור על מרקמי החיים ועל חופש התנועה במסגרת של עיר פתוחה שבה מתנהלים חיים עצמאיים וריבוניים של כול קולקטיב בפני עצמו ובזיקה הדדית ביניהם.

3. המבנה המוצע ידרוש מסגרת של ניהול-על משותף, בה יש לשקול גם שיתוף גורמים שלישיים: האו"ם, ארה"ב, מדינות האיחוד האירופי והקרובות להן, מדינות ערביות ידידותיות, וכן גורמים דתיים מתונים משלוש הדתות. מעורבות גורמים אלה רצויה גם בהגנה על מצב זכויות האדם והתנאים לפתרון בטרם הושג.

ב. גבולות, רציפות טריטוריאלית ומקומות קדושים

4. גבולות ברורים הם תנאי לחיים אוטונומיים וליכולת של כל קולקטיב להתפתח כקהילה, לממש את ערכיו ואת מורשתו ולפתח את המרחב הפיזי שלו בהתאם לצרכיו.

הדברים נכונים במיוחד בירושלים שבה, מאז 1967, הוטלו הגבלות חמורות על ההתפתחות הפיזית של האוכלוסייה הפלסטינית,

ורבות מעתודות הקרקע שלה הופקעו לטובת התרחבות ישראלית (התנחלויות). מתווה קלינטון (2001) הציע כי השכונות הישראליות שנבנו מאז 1967 מעבר לקו הירוק יכללו בגבולות ירושלים הישראלית על בסיס של חילופי שטחים, ועיקרון זה התקבל טנטטיבית על ידי שני הצדדים.² אולם מאז תוכננו ונבנו עשרות אלפי יחידות דיור ישראליות נוספות בשכונות אלה ובשכונות חדשות. מציאות זו מחייבת הפסקה מיידית של הפקעת קרקעות וקידום התנחלויות, וחילופי שטחים הוגנים בערך שווה, כמותי ואיכותי, כנגד הקרקעות שהופקעו. באשר למאחזי התנחלויות בלב שכונות פלסטיניות - בשל פגיעתם המוכחת בחיים הפלסטינים וביחסים בין ישראלים ופלסטינים בעיר, יש להעדיף את פירוקם ופינויים, ועל כל פנים לא יהיה להם מעמד נפרד בשטח שיהיה נתון לסמכות פלסטינית.

5. יש להבטיח רציפות טריטוריאלית בתוך מזרח ירושלים ובניה לבין הגדה המערבית.

הפלסטינים יוכלו לשקול גם את הרחבת העיר המזרחית לכיוון מזרח (שטחי E1, א-ראם ואחרים בגדה המערבית), כדי לאפשר לה עתודות קרקע נוספות לפיתוח, כשם שגם הישראלים יוכלו להרחיב את עירם לכיוון מערב (רצוי בהתחשב בשיקולים סביבתיים). אולם אין מדובר בגלגול נוסף של "תכנית אבו-דיס" - השטחים בגדה המערבית יהוו תוספת ולא תחליף לרצף העירוני האורגני של ירושלים המזרחית.³ כמו כן, השכונות המזרח-ירושלמיות שנותרו מעבר לגדר ההפרדה הן חלק אינטגרלי מירושלים המזרחית ואין להפריד אותן או את אוכלוסייתן ממנה.⁴

6. העיר העתיקה היא ליבתה של מזרח ירושלים וחלק בלתי נפרד מהמרחב הריבוני שלה.

לצד זאת, יש להבטיח את חופש הגישה למקומות הקדושים לבנות ולבני כל העמים והדתות. לצורך זה יש לשקול הסדרי ניהול מיוחדים בסיוע הגורמים שהזכרו לעיל ובמיוחד ממשלת ירדן.⁶ אין להרחיב הסדרים אלה שלא לצורך לאזורים נוספים באגן העיר העתיקה. במידת הצורך ניתן להתייחס לאתרים נקודתיים ועל בסיס עקרון של הדדיות, אך יש להימנע מלהשתמש באתרי קדושה ומורשת (מוכרים או "מתחדשים") כעילה לניכוס רצפים טריטוריאליים נוספים.⁷ הסטטוס קוו יישמר: מתחם הר הבית/חרם א-שריף יישאר אתר פולחן מוסלמי בניהול פלסטיני-ירדני, ומתחם הכותל המערבי יישאר אתר פולחן יהודי בניהול ישראלי.

7. תושבי מזרח ירושלים (משני צידי גדר ההפרדה) ייהנו מזכויות אזרחיות

ופוליטיות מלאות כחלק מן הקולקטיב הפלסטיני. עם זאת, מעמד התושבות הגדיר עד כה את הזהות המורכבת של תושבי מזרח ירושלים בד בבד עם זהותם הלאומית הפלסטינית, ולצד הניסיונות המתמידים לערער אותן, הוא תיקף את הקשר שלהם לירושלים ואיפשר להם חופש תנועה, זכויות סוציו-אקונומיות חלקיות ותחושה מסוימת של יציבות.⁸ יש להמנע מקטיעה פתאומית שתיצור בהלה וכאוס ולקבוע הליכים גמישים והדרגתיים המכירים באחריות של מדינת ישראל לגורל תושבי מזרח ירושלים ובתרומתם ארוכת השנים לחיי העיר ולכלכלתה. מעמד התושבות במדינת ישראל לא יפקע באחת וייקבעו לו מדרגות זמן מיטיבות תוך שמירה על זכויות הפרט לאורך התהליך כולו. אין לשלול גם אפשרויות אחרות - כגון שמירה על תושבות ישראלית ארוכת טווח לתושבי העיר הפלסטינים או קביעת מעמד תושבות מיוחד לירושלים - בתנאים שיוסכמו על ידי שני הצדדים.

8. חופש התנועה יישמר בכל המרחב העירוני לכל אוכלוסיות העיר.

הפיקוח על מעבר אוכלוסיות לעיר וממנה ייעשה בגבולות ההיקפיים של העיר, ויבטיח את חופש התנועה בתוכה.⁹ הסדרי הכניסה והיציאה מהעיר ואליה יקבעו בתיאום בין שני הצדדים ומתוך התחייבות הדדית לעקרון חופש התנועה.

9. שוק העבודה, בתי החולים, ואזורי המסחר והפנאי יהיו פתוחים בפני כל תושבי העיר, ישראלים ופלסטינים.

התנאים הסוציאליים וביטוח רפואי מקיף, כחלק מהבטחת רווחתם וביטחונם האישי.

ד. ביטחון

10. הסדרי הביטחון יהיו מבוססים על תפיסה ריאלית, מיטיבה ומכלילה, וייקבעו במשותף ומתוך פגיעה מינימלית בחופש התנועה ובשגרת החיים.

ה-7 באוקטובר הוכיח שגם האמצעים המשוכללים ביותר אינם מספקים ביטחון הרמטי ואינם יכולים להחליף יחסי שכנות טובים והסדרים מדיניים. במקביל, הוא העלה באופן משמעותי את מפלס החרדה ומכאן את התלות הגוברת, פיזית ופסיכולוגית, באמצעי ביטחון. מנגד, חזרתם המהירה יחסית של חיי היומיום המעורבים לתפקוד לאחר ה-7 באוקטובר תרמה בדרכה לשיקום, לפחות חלקי, של תחושת הביטחון. לכן, יש לבסס את הסדרי הביטחון על תפיסה ריאלית של

ביטחון מיטבי תוך התחשבות בהיבטים רב תרבותיים ומגדריים, ועל אופק של תקווה לשני הצדדים. כן, אין לחמש אוכלוסייה אזרחית. בנוסף לגורמים מקצועיים יש לשלב בגיבושם של הסדרי הביטחון גם גורמים אזרחיים, קהילתיים ודתיים, ובמידת הצורך גם גורמים בינלאומיים (שהוזכרו לעיל), ולהשקיע במקביל בהגברת האמון, הסובלנות ושיתופי הפעולה ובדרכים לא אלימות להתמודדות עם פחד.

ה. פיתוח כלכלי וחברתי וסיפור משותף

11. גיבוש הפתרון לירושלים צריך לכלול בכל שלביו תהליכים משולבים

בין מובילי מדיניות ונציגי חברה אזרחית (Top-Down & Bottom Up). תהליכים אלה יכללו מומחים ויועצים במגוון רחב של תחומים ויגבשו תפיסות ביטחון ורווחה המבוססות על שוויון ועל רגישות חברתית, דתית ומגדרית. כן, הם יביאו בחשבון את הניסיון היומיומי של הקבוצות החיות בעיר ואת התפיסות שלהן לגבי החיים והצרכים במציאות של קונפליקט. לחברה האזרחית הפעילה בשני הצדדים יש תפקיד קריטי בתיווך תהליכים אלה, בהכשרת הלבבות וביצירת אקלים של הידברות, סובלנות ושיתוף פעולה. מחויבות הדדית להגדרה עצמית, שוויון וזכויות אדם תהווה בסיס לכל התהליכים האלה.

12. החל מן ההכנות להסדר ולאורך כל שלבי המשא ומתן ויישומו, יש להזרים השקעות ענק לירושלים (מקומיות ובינלאומיות), ולקשור אותן

בפרויקטים של שיתופי פעולה וצמיחה כלכלית לשני הצדדים, כחלק מבניית סיפור משותף של שגשוג, מורשת משותפת ושלוה. הצלחת ההסדר וקיימותו תלויה בתמיכה ציבורית ובינלאומית רחבה ובמימוש יתרונו מיידיים ומשמעותיים, סמליים וקונקרטיים. השקעה רבת היקף בגיוס תמיכה ציבורית להסכם ובהנכחת יתרונותיו המיידיים היא קריטית להצלחתו.

13. יש לרתום את החברה האזרחית בשני הצדדים לתמיכה בהסדר, ולהשקיע באופן מאסיבי בפרויקטים לקידום הידברות, יזמות חברתית

ופעילות אמנותית ותרבותית. כמו כן, יש להכשיר קאדר של מעצבי דעת קהל להגברת התמיכה הציבורית בפתרון. כל הגורמים המוזכרים, ביחד עם מנהיגים פוליטיים, קהילתיים ודתיים, אמנים ומובילי תרבות צריכים להיות שותפים בעיצוב ובהטמעה של סיפור חדש לירושלים המבוסס על גאווה משותפת בייחודיותה ובסמליותה של העיר, הכרה בתרומתן לעיר וטיפוח המורשת של כל אוכלוסיותיה, ותפיסת ההסדר כסיפור הצלחה.

ו.ו.ו. צעדים שיש לאמץ כבר עכשיו

"על שיח מחודש של פתרון
להנכיח את הרלוונטיות שלו לחיי
תושבי האזור, להיות מחובר
לחרדות המלוות אותם ולהבטיח
שיפור ממשי במציאות חייהם"

- א. **לעצור לאלתר את כל הפעולות החד צדדיות שמטרתן לדחוק צד אחד ו/או לחבל בפתרון ובתנאים להשגתו**, כגון: בניית והרחבת התנחלויות; צעדי סיפוח פורמליים ובלתי פורמליים, גם אלו המשתמעים מתוואי גדר ההפרדה (גושי ההתנחלויות של "ירושלים הגדולה");¹⁰ רישום מקרקעין; פגיעה בסטטוס קוו בהר הבית/חרם א-שריף; פינויים והריסות בתים. כן, יש לעצור לאלתר ניסיונות לשנות באופן חד צדדי את ההרכב הדמוגרפי של העיר באמצעות פקיעת תושבות, חקיקה, שינויים טריטוריאליים, תכנון עירוני מפלה, ניתוק השכונות מעבר לגדר ההפרדה או בכל דרך אחרת.
- ב. **לנקוט זהירות יתרה בהפעלת כוחות הביטחון כלפי אוכלוסיה אזרחית, ולהמנע מפגיעה בשגרת החיים ובחופש התנועה והביטוי**. יש להביא בחשבון את אי-הסימטריה בשליטה באמצעי הביטחון החושפת את האוכלוסיה הפלסטינית לאכיפה מפלה. האמונים על אמצעי הביטחון צריכים לספק ביטחון שווה לישראלים ולפלסטינים, לכבד את זכויותיהן של שתי האוכלוסיות, לנהוג בהגינות ובאיפוק וללא הטיות אתניות ופוליטיות, ולהפסיק את כל הפעולות לחימוש אזרחים.
- ג. **לטפל באופן מיידי ומשמעותי באי השיוויון הפוגע בתושבי מזרח ירושלים**. יש להקצות באופן הוגן תקציבים גדולים לצמצום פערים סוציו-אקונומיים, ולהסיר כל איום על מעמד התושבות. כמו כן, יש לאפשר לתושבים לבנות ולהתפתח במרחב העירוני ולשמור על שלמות ורציפות קהילתם וסביבתם הפיזית.
- ד. **לאפשר לתושבי מזרח ירושלים לפתח ולטפח מוסדות וגופים משלהם**, ולנהל את חייהם האזרחיים בתחומים רבים ככל הניתן באופן אוטונומי וללא פחד.
- ה. **לשפר באופן משמעותי גם את תנאי החיים בירושלים המערבית** כתנאי להפחתת מתחים, חיזוק הביטחון האישי וטיפוח אופק חיובי להידברות.
- ו. **לסייע להכשרת התנאים להסכם וליישומו באמצעות השקעות ענק ותמיכה מקומית ובינלאומית רחבה**. השקעות אלה יופנו לחיזוק הכלכלה, הדמוקרטיה, זכויות האדם והחברה האזרחית; לחינוך לשלום, להידברות ולהבנה בין-דתית; לרתימת גורמים אזרחיים לתמיכה בתהליך על בסיס עקרונות נייר זה; לפיתוח שיתופי פעולה כלכליים, חברתיים ותרבותיים; ולטיפוח מורשת משותפת, רב-תרבותיות, תקווה ותחושת הצלחה.
- ז. **לחזק את המנהיגות המקומית השכונתית ואת התשתיות המקומיות** על מנת לרתום אותן למהלכים תומכי פתרון וליצירת הבסיס לניהול עצמי.

1. ליאור להרס, **משא ומתן על ירושלים**, מכון ירושלים לחקר ישראל, 2013.
2. עיר עמים, **פתרון מדיני בירושלים: אפשרי במחיר גדל והולך**, אפריל 2014; ליאור להרס, **משא ומתן על ירושלים**, מכון ירושלים לחקר ישראל, 2013.
3. בתוכנית השלום של הנשיא טראמפ מתקופת נשיאותו הראשונה (2020), הובא שוב הרעיון לפיו בירה פלסטינית תקום ממזרח ומצפון לגדר ההפרדה ותכלול את אבו-דיס ואת השכונות המזרח ירושלמיות שהגדר הפרידה מהעיר. רעיון זה נועד לשלול את הבסיס לתביעה פלסטינית על מזרח ירושלים גופא והוא מבקש לתחום במצרף בלתי אפשרי מבחינה עירונית וגיאוגרפית את הבירה הפלסטינית. מדובר באזורים פריפריאליים שאינם מחוברים בניהם, אין להם חשיבות סמלית בפני עצמם והם אינם יכולים להוות תחליף לירושלים המזרחית על ערכיה ההיסטוריים והסמליים המרכזיים. רעיונות אלה כבר נדחו בעבר על ידי הפלסטינים. ראו עיר עמים, **השלכות תכנית טראמפ על עתיד ירושלים**, אפריל 2020.
4. עיר עמים, **יוזמות חקיקה ותוכניות ממשלה לשינויים חד צדדיים בגבולות ירושלים**, מרץ 2018.
5. במשא ומתן בתקופת ממשלת ברק הושגה התקדמות לקראת הסכמה שהרובע היהודי יישאר בריבונות ישראלית. ישראל רצתה שגם הרובע הארמני או פרודור ממנו, שיאפשר גישה לכותל המערבי דרך שער יפו, יהיו בריבונות ישראלית אך עניין זה נותר במחלוקת. עיר עמים: **פתרון מדיני בירושלים: אפשרי במחיר גדל והולך**, לעיל; ליאור להרס, **משא ומתן על ירושלים**, לעיל.
6. Michael Bell, John Bell, and Michael Molloy, "Mandate Elements for the Old City Special Regime", in **Proposals for the Old City of Jerusalem**, Department of Political Science, University of Windsor, February 2010; Geneva Initiative, **Jerusalem Reconsidered: Two Capitals, One Undivided City**, March 2021; Menachem Klein, "Back from the Brink: An Israeli-Palestinian Proposal for Jerusalem", **IAI Commentaries 21**, no. 29 (June 2021).
7. ראו: עיר עמים, **השלכות תכנית טראמפ על עתיד ירושלים**, אפריל 2020.
8. כפי שקבע בית המשפט העליון, מעמדם בישראל של תושבי מזרח ירושלים הינו ייחודי מכוח היותם "תושבים ילידים" (עע"ם 3268/14).
9. ראו גם נייר יוזמת ז'נבה ומאמרו של מנחם קליין לעיל (הערה 6, באנגלית).
10. "ירושלים הגדולה" כוללת את גושי ההתנחלויות, מעלה אדומים, גבעת זאב וגוש עציון שנכללו בתוך תוואי גדר ההפרדה באזור ירושלים. "ירושלים הגדולה" מבתרת את הגדה המערבית ומבודדת את מזרח ירושלים ותושביה מכלל המרחב הפלסטיני. לתכנית זו יש גם היבט דמוגרפי: בשלושת הגושים חיים כ-140,000 ישראלים. עם הוספתם למצבת הדמוגרפית של ירושלים וגריעה ממנה של מספר דומה של תושבים פלסטינים החיים בשכונות מעבר לגדר (ראו לעיל), "ירושלים הגדולה" תיצור, גם אם באופן מלאכותי, מרחב מטרופוליני בעל רוב יהודי מוצק, ומיעוט פלסטיני מצומק ומוחלט. ראו עוד בניירות עיר עמים: **השלכות תכנית טראמפ על עתיד ירושלים** (לעיל); **יוזמות חקיקה ותוכניות ממשלה לשינויים חד צדדיים בגבולות ירושלים** (לעיל).

עיר עמים היא עמותה ישראלית בלתי-מפלגתית העוסקת במורכבות החיים בירושלים בהקשר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני ובעתידה הפוליטי של העיר. עיר עמים פועלת במגמה שירושלים תהיה עיר תקינה ושוויונית, תוך קידום התנאים לעתיד פוליטי מוסכם בירושלים.

mail@ir-amim.org.il / www.ir-amim.org.il

לתמיכה בעיר עמים:

עיר עמים מודה לארגונים, המדינות, הנשים והאנשים התומכים בפעילותה. עיקר המימון מקורו בישויות מדיניות זרות, כמפורסם באתר רשם העמותות.